

از ظہور علم تکلیما ہمہ آساں شونہ
 این نفاق و اختلاف آید بہ پایاں کسیم
 میدہہ تفسیر علم و عقل، بر احوالسا
 ساحر و جن گیر ہم گر ذہن نہاں کسیم
 اندر دہر علم و ہر صنعت نہیست میشود
 متصل میگردد این قزوقن گیلان کسیم
 آب شیرین میچشد این ساکنان رزہ او
 ہر لہ اسے می خورد مرغ و فنجان کسیم
 میشود دنیا کے کہنہ بعد ازین دنیا صلح
 آہ یک دانگلس و روس و آلمان کسیم
 گنہا پیدا از خاک طالق خواہ شدن

عقل باور روح با مغز با یکساں شونہ
 واکہ این بچارہ جواں ہا ہمہ انسان شونہ
 میشود دیو جہالت کشتہ در گودالما
 خوار میگردد ندایں بیکار ہا رمالسا
 خاک محنت نیز ابراس تاج دنیا میشود
 تارقال۔ اجا کفرت و تماشای شود
 ماد آہن میکشد آخر قطار ابد قطار
 بس در گمختہ نمی بیند درین شہر و بار
 در فراتہ جلوہ گر گردد قدر عتاس صلح
 صیغہ ساختہ اینخواند در مضلک صلح
 شاخاں ظاہر شہر و انخاں خواہ شدن

مغز ہا کے کہنہ ہشتے استخوان خواہ شدن
 میشود دنیا بکام نوجواناں اسے نسیم

عزلیات

ملک الشعراء ہمارا خراسانی

۱۱

شمیم دوسے مشعلہ افزوں دگر پیچ
شب با بسحر کہ یہ جانسوز دگر پیچ
انسانہ بود معنی دیدار کہ دادند
در رود سے وعدہ مریوز دگر پیچ
حاجی کہ خدا را بکرم جست چه باشد
از بارہ شگے شرف اندوز دگر پیچ
خواہی کہ شوئی در ہنرا ستا و زمانہ
در کتب دل عشق بیاموز دگر پیچ
روزے کہ دے راجہ نگاہے جو از بند
از غم حساب ست ہاں وز دگر پیچ
نہیں دستہ چہ خواہی کہ ہمیں پیشہ و دانش
گوارہ ترا شست و کفن و زود دگر پیچ
زور سے ہرگز مطلب علم کہ اینجا ست
لوچے سید و چند بد آموز دگر پیچ
خواہد بدل عمر بہانہ ہمہ گیتی
دیدار رخ یار دل فروز دگر پیچ

۱۲

دختر پیاں کہ بجا بینہ جاں جاوار نہ
مستبدانہ چرا قصد دل ماوار نہ

و در خانه غیر از چه سبب جا دارند
 تا چه اند این همه ملتیک تقاضا دارند
 حیل سازند که اعجاز مسیحی جا دارند
 مسلک است که خوابان اروپا دارند
 که ز پولتیک سر زلف تو پروا دارند
 بانفوذیکه بمعموره دولت دارند
 با شروه طے که لبان تو مهیا دارند
 در حد و دل یاران سر بنیاد دارند
 خیل قزاق اشارات تو ماوا دارند
 که همه حال من بیدل شیدا دارند
 زانکه باغار جیای الفت و سنجوا دارند
 که در وهنکت دل مجلس شور دارند
 هر چه آن حکم تو باشد همه مجرا دارند
 نطق از ر مزو بان تو تمنا دارند
 تنظم شد و چشمان تو عاشا دارند

دلبران خود سر و سر جانی و درسی صفت
 نگاه لطف است و خوشی کا و قد بست
 خوب رویان اروپا چه در مردن ما
 بر چه در قاعده حسن سیاست جمال
 عاقلان را سر آزادی استقلال است
 صفت ترکان تر دست سیاسی است
 دل سلیمان من از قرض یکی بوسه گذشت
 بچه قانون سپه ناز تو اسے ترک پر
 این چه صلحی است که در داخله کشور دل
 بکیسیدون عرایض چه کنم شکون ز تو
 ما بتوضیح دو چشمان تو قانع نه شویم
 در پناه سر زلف تو بهایست است
 حکم فرما که در محله حسن و جمال
 را ز داران تو در انجمن سکون
 دل غارت شده در محضر عدلیه عشق

سخن تازد عجب نیست ز طبع تو بهار

که همه شرفیاں نطق گو یا دارند

(۳)

تا کینج ببت آن خاک به رنگ افتاد تا نه را صد گره از خون بدل رنگ افتاد

س نہ خط است بر آن عایدین نقش و نگار	بگم جو بخت که در دفتر او رنگ آید
سبب از سبب جهان است که عمرنگ تو شد	گشت تا بیخ رخم زرد که نا انگ افتاد
در بهت چشم من از مہفتہ بفقاد کشید	در پست کا دین از کلام بفرنگ افتاد
از دل گم شد و خویشا فریبم چشم	پام او از دست گم شد و در جہنم افتاد
دانم اندر دست تو نہ کرد دست اثر	نامہ من کہ از از خون بہاں شک افتاد

کہ در چو بہرہ چہرہ باریں غزل آہنگ بہا
 چنگ در دل زرد با چنگ ہم آہنگ افتاد

اگر تو زخ تا کسائی تمہ خواہ بہ شہ	ز من و خوبی تو بیخ گم نخواہد شد
تو پاک باش و بروں آلودہ حجاب ترس	کے بعید غزال خرم خواہد شد
اگر بر آن سر سے باہر د کہ روز مر	کنی سیاہ بزلفت قسم خواہد شد
گرم زنی چو قلم بند بند این سر من	ز بندگیست جد ایک قلم خواہد شد
رقیب گفت بہار از تو سیر شد بہا ت	
بحرف مفت کے مہم نخواہد شد	

(۵)

اے نرگست بخلق در قلندہ پاؤ کن	دست نعل تو دست تظاول در آؤ کن
چشمائیت را حد بوازد وین قیب	چو بہ لبخ کون ز مرگسا سر آؤ کن
لغت چنوندہ دست دہدین باوشیخ	ناکہ بہ حقیقت وادہ بچب ز من
ماور و روان میکہ بہمبہا بجام دین	شیخ ز درون صومعہ کردن از من

بادشمنان ز تروس دم از دوستی زویم چون ملحدے سخا طر مردم نماز کن
 کار بہار دیار پر ہر آفت کہ بہت
 دایم بہ سادہ نماز کش دیار نماز کن

آفاق حسیب یغمانی

(۱)
 تیرہ کر دم جوانی تا کسٹم خوش زندگانی رہا
 چہ سود از زندگانی چوں تیرہ کر دم جوانی رہا
 بود خوش بختی اندر سعی و دانش در جہاں اما
 در ایوان پیروی باید قضاے آسمانی
 بقیع رشتہ جاں عہد بستم با رہا با خود
 بکن آہ بخت گیتی مست عمدی سخت جانی
 بگوید عمر جاوید راں ہر آنکہ پیچون بسیند
 بیک شام فراق اندر دہم جاوہانی
 کے آگہ می شود از روزگار تلخ آسکالی؟
 کے کو گستر دہر شب بساط کامرانی
 بر ماں خون دل اندر دیدہ افشا نزن کجا و اندے

بسا غرا آنکہ می ریزد شرابا ز غوانی را
 مذاقت تلخ تر از صبر ہونے چون نراق من
 تو ہم اے ناصح ارسیدیدی آں شیریں زبانی را
 و نادر کے دار و بستیا آنکہ می خواند
 باسم ایلی رسم دفا و نسرانی را

(۲)

نہیں پس باید کہ در راہ عمل زدگامہا
 و اندر آں رہ کرد اندر ہر قدم اقداما
 شام جمعے پچو صبح و صبح تو سے پچو شام
 وائے گرماند بجا این صبح ہا این شامہا
 کامرانی نیست مخصوص گروہے خود پرست
 کام خود ز آناں گرفتن باید اسنے نامہا
 آنکہ خون رنجبر واپچو سے در شیشہ کرد
 کرد خوش را بساید پچو سے در جاما
 اختیار جس و اعدام کساں در کف نگر
 ناکسائے ناکہ باید جس ہا اعدا ہما
 مالک و دبقاں غنی و بیسوا شا و و گدا
 محو باید کرد دازد رو سے زمیں این نامہا
 یک طرف تسبیح بگر یک طرف تحت الخنک

شیخ را باشد براس صید حقیق و امان
 تاجی که تعلق در سبک دیگران بایست سخت
 طری از نو، چو طرح خوابه مانعاً هما

(۳)

ز انقلاب سخت جاری سبیل خون بایست کرد
 دین بنای سست پلور سرخس بایست کرد
 اند براس نشتر آزادی زباں باید کشاد
 ای شجاع سپون مادر، مذہبوں بایست کرد
 تا کہ در ذوق بشر گردد دستاوی بر شہار
 سعی در انعام نقاب و ششوں بایست کرد
 ثروت آنکس کہ می باشد فرزوں باید گرفت
 و آنکہ کم از دیگران داد فرزوں بایست کرد
 منزل جمعی پریشان سکن تو می ضعیف
 تنصیبے عالی اشرفاں دویں بایست کرد
 ہر کہ پار ازیت و تنسبیل مشور بایست گشت
 آہے از من خون فاسد و بروں بایست کرد

(۴)

در مرتبہ پایہ مرد چوں چہ نہ بریں باشد
 در دست نداد این قدر در نہ بر زمین باشد

در مذہب من بزمانم بہتر بود از گسنام
 چہ زریں امیں از نیست شیطان بعین باشد
 و ز بحر بقا باید چوں خس تنگ و بوسے داشت
 در تفرشتہ ناپچار آں در کہ وزیر باشد
 زین رنگی یک شکل منسہ وہ نہ نہ کے کاش
 یا بہتر زین گرو دیا بہ تر انہیں باشد
 شاید کہ ضعیفاں را و فناع شود بہتر
 در گیتی اگر بحر می ہستونیں باشد
 وضع غنی و در ویش آں یہ کہ شود تبین
 یک پند پنال می بود یک چندانہیں باشد
 اشعار تبیب از نیست مطلوب بود معذور
 کے شعر تر انگیزہ خاطر کہ خزین باشد

(۵)

از او نبود گستی کامراں تر	زیادراں ہر کہ یارش مہرباں تر
وز آہنا ماہ من نامہرباں تر	ہمہ سہ طلعتاں نامہرباں تر
وسے ولد از من شیریں زباں تر	تمام دلبراں شیریں زباں تر
کہ جاں از بوسہ اش بود گراں تر	بہا سے بوسہ دادم جان و شاد م
کند محو پنجان را آ پنجان تر	گر انسانی، بخور محو، انا کہ گفتند،
بوصل دہرے ز خود جواں تر	جوانی خوش بود گر بگذرانی

۶۴
 اگر از کار وانی بیشتر بردی بگوئش از جان که گردی کار وانی تر
 و اگر گشتی توانا تر سخن جو مباشش ایمن از خشم ناتوان تر
 با ستادی طبیعت می شناسد
 ازین اشعار المصنف گشتی روان تر

آقای ناصر الدین خان سالار شیرازی

(۱)

در سیم گون طبق قمع ز در نهاد او است	نرگس قباے سبز بر استاده است
چشمان شوق پیش و پشت ده است	آنگند و سر بریزد ز شرم دخت و سل
گشته است بقره و بخود تاب آود است	سبب صفت بنفشه ز موسی ز بوسے تو
یا بزم دوست آقد حویر ز بادو است	از تراله پر شده است نوک کاسه لاله را
بر پاسے بوس بسزد پایش قباوه است	آورد و بید مشک بشارت چو از بهار
یا چو بیار با همه پر سیم سادو است	آب است یا بلور درخشان گناب سرو
هرگز گله بخوبی رویت نزاوده است	گلبن که مادر است گل نمرخ باغ را

سالار تا که مات ز رخ نازمین تست
 بس شهسوار شعر که پیشش پیادو است

کلمہ نہاد بفرق و بربخ نقاب گرفت
 کشود چہرہ علی بن محمد مدعی از خستق
 نگند چادر ذلت بجلو شد طادس
 پشید گیسو سے همچوں کند رابے جا
 نہ کردہ سرخ لب از نغازہ ہر آرا
 از آل بگرد بیار اید آفتاب جمال
 عرق نبود کہ از رشے پاک پاک نمود
 سخو است شربت شیخ ریابہ مجلس و عطا
 مرا کہ بود چو سمرغ گوشہ عزت
 کنز کہ خطہ طہراں از آن بود آباد
 عجب مدار کہ ہمراہ او رود سالار

حجاب ابر ز خسار آفتاب گرفت
 خطا گمیر بر او کورہ صواب گرفت
 تزد و سن ز بدن میت غراب گرفت
 گلو سے شیخ ریابہ از غم طناب گرفت
 ولے ز خون دل مالیب خضاب گرفت
 کہ چشم مردم بند ز جلوہ تاب گرفت
 ز برگ نازک گل قطرہ کلاب گرفت
 بسوسے بزم شد و ساغر شراب گرفت
 چناں رہود کہ کنج شک را عقاب گرفت
 کہ گفت گنج روان جاسے و خراب گرفت
 در آن میان اسیران با خجاب گرفت

کے کہ دید غزلیاے شاعر شیراز

ہزار نکتہ با ستاد فارباب گرفت

چو بہ مسجد خیرے نیست کلیسا برویم
 حرف حق را ہمہ منصورہ صفت با گرفت
 دوستان ابھراز دشمنی پہیلہ چو نیست
 لشرانی ششوم گر بہ تمنہ اصدا

طلبکار ہی آپ دلیر تر سا برویم
 گرچہ بردار از آن گفتہ چو صبا برویم
 بہ کز ایشان بہ پناہ در اعدا برویم
 باز بدیش ازنی گوسے چو سوسا برویم

زن و فرزند واقارب نبود یار سفر
من و دل برد و دریں بادیه تنها برویم

(۴)

بے سہی قد تو اسے سرو خراماں چکینم
دیده گیرم کہ گرفتتم ز تماشا گداسن
بہ آفاق در او صاف تو میراں مانند
قصہ کافر و مومن بہنہ ایدوست کہ سن
بے نہ چہر تو اسے مہر و زشای چکینم
عاقبتاں با دل دیوانہ نادان چکینم
مشیتہ شوہر گداسن حیران چکینم
بے نیت زانفت تو با کفر و ایمان چکینم

شعرین چوں شکر و شور بسر چوں فرهاد
بے نوشیریں سخن اسے خسرو خوبان چکینم

(۵)

بہر آرزو مرا فکرو صاے کردم
در رہ وصل تو پاسے طلب از سر سازم
وصل تو گر چہ دروغ است چو دل خواست ز من
گریہ این نیست ز شستن خون دل مست
اگر از دست خاطر خود ما بنجیاے کردم
اگر از دست فراق تو مجاے کردم
وعدہ و اداوم از او دفع ملاسے کردم
اگر از غم عشق تو خواہم تو گوشت
خویش را شیفتمہ حسن و جہسے کردم
ہر کسے شیفتمہ چیزے و من چوں سالار

یک زمان بود بہ شخیر شکارم ہمہ شیر
حاسے از ہر غنہ قسید غزاسے کردم

در کفش من از ذکر صد فکر صنم به
از شنبلیله و از سبزه و از سوسن و سوسمی
شاد و ندرت قیاس از جدائی من از دوست
هر نفسی که در زمانه ای از عشق نباشد
جز از لب لعنت بوس بوسه ندارم
حق ننگی بلب شیرین تو ام هست
بهر خلق ستم هست اگر رگه بپوشی
طاووسی و بر تن چه کشتی جلد غرابی
باید که ز تازی بر می آهوی شیراز
دینار و درم گر بودت بدل صنم کن
نه تاج بجا باشد و نه تخت ز جشید

مینحانه بآئین من از دیر و حرم به
ریحان خطا در که بخوبی است رقم به
هر دل که ازین غصه بود شاد و بغصم به
هر نمده اندوگر شود از تیغ قسطنم به
حاجت چه بر می برد را ببا کرم به
خادم که شناسد تک از جنس خدم به
برداشتن از خلق بهماں رسم ستم به
طاووس کند جلوه ز ستر ما به قدم به
دس پارسی از شیخ عرب شوخ عجم به
وصل صنم البته ز دینار و درم به
پس جام می پیش من از کشتو حیم به

از این نعمت که خدا داد با لارا

شد نعمت وصل تو ز انواع نعمم به

بوسه ای ز علم و ادان بگارد روحانی
در کج گیسویش با و دل شیرین از جمع
ترک چشم خوں زینش غارت دل دین کرد
دوش و کره از زلفش شه بکلفه زندان

دست اهرمن افتاد خاتم سلیمانی
موبو بیباں سازم شرح این کج یثانی
کفر زلف هندویش ز دره مسلمانی
تا سحر نشد کو تا آں حدیث طولانی

بے تمیزی عیاں کردہ روزِ ناپوں شب
 دفترِ کیاں برخواں شوکتِ غمِ میداں
 مصرِ مملکتِ پچاہ پچو ماہ کنگان است
 اتحادِ با آلمان بہر مازیاں دار
 تک میر و دزد دستِ تک سخی جہدِ کن
 وقتِ اغنیتِ آل آلِ قدر کہ بتوانی
 گفت این نزل سالار تا بوجد و شوق آید
 روحِ حافظ و سعدی و نوری و خاقانی

میر حسین خان سعادت نوری

(۱)

اے کہ گفتی در جہاں ہرگز نگے بے خار نیست
 ہاں گل بے خار مارا بس کہ در گلزار نیست
 در غمِ پارانِ جلقا و کنارِ زعفرانِ رود،
 روز و شب مارا بنیہ گریہ دیگر کار نیست
 پشتِ ما شد حسدِ ز بارِ غصہ و اندوہ و غم
 دردِ بسیار است لیکن جراتِ نظار نیست
 با کہ گویم داستانہاے دل پرورد خویش؟

یک وفا کیشے کہ با شد محرم امرا نیست
 با چنیں وضع خراب و کج رویہاے فلک
 کو گئے کاکنوں ز عمر خوشتن بیزار نیست؟
 از پے نفرین اعدائے ستمکار و غل
 شب بنیسا و مرغ حق کسے بیدار نیست
 در حقیقت منہ بہاے کراوات و فکل
 کتراز نعلین شیخ و خرقة و دستار نیست

(۲)

کہ با ما دایما او سرگران است تمام فکر من در اصفهان است مدام اشک از دو چشم من روان است کہ احوال خراب ما چسان است ہر آنچہ غصہ و غم در جہان است بہار عمر ما بچوں خزان است؟ کہ گنج غم بچہ دل نہان است بعالم جملہ از دست زبان است مرا انگشت حیرت بردہان است	و لم خوں زان بت نامہربان است اگرچہ ساکن کرمانم اسما بسان زندہ و دراز و دوری یار ز بس دل تنگم آں بہتر سپرسی تو کوئی از ازل شد بہرہ ما نمیدانم یہ شد کاندہ جوانی خرابی از دل تنگم عجب نیست ہر آں ذلت کہ آمد بر سر ما مدام اندگروش این چرخ کجرو
--	--

مزن دم از وفا و از محبت ،
 کہ دنیا فاقد ہم این وہم آن است

(۳)

رفتی در فراق تو ما را قسم از نیست
 مادام شبانه روز بجز گریه کار نیست
 روزی بهیمه ناک غم بستم که بخت چرخ
 بد بخت کس بان من غمگار نیست
 شام ذرات در غم بجز ان عارضت
 گریاں چو دیدگان من ابر بهار نیست
 از چیت هاں که بلبل بیچاره را ببلغ
 بهر بجز قشقر گل طعن خار نیست
 رو در چمن دے بریا حسین نظر نسا
 بند که لاله چون ل من و انداز نیست
 از دست روزگار بجز ایشر الاماں
 گویا علاج و چاره بجز انتحار نیست
 غیر از بجا دیکه و ظلم و فساد و بغض
 از مردمان دون جهان انتظار نیست
 کم کن نغان و ناله سعادت چرخ دول
 کاسید هر از فلک کج مدار نیست

(۴)

مطرب امشب سرخوش است و طرز دیگر میزند

نیک سخت آنکس که با محبوبه ساغر میسزند
 در غم آل خسرو و شکر لب و شیرین دباں
 هر که چون فریاد باشد همیشه بر سر میسزند
 لب در اینم ترا هر که بسببم دیگران
 چون دهم شرح فراق ز آنکه زک تا مدام
 آتش اندام و آرزای دفتر میسزند
 پیش رسد که در دستان رو به شیر فلک
 چون بطلد رغانم خون کبوتر میسزند
 موسی و اعطی شد پسید از حرص و باذان بویا
 ایندرو آل در بر اسرار احمد میسزند
 داد بایدهم براه آل که با دست تھی
 پشت پای ملک دارا و سلندر میسزند
 شب رود در خانه خسار دور روز العجب
 شیخ لاف مسجد و محراب و منبر میسزند
 آتش بر جان فتد هر که که بیسند
 بر فرانه عارضت زلف تو باشد فی المشام
 به چنان ... در ... کج پیش میسزند

عصرِ سختِ البحرِی و طیارہ و ماشین و ریل
شیخ مامن بابِ غنیت دم ازخیر میسزند

می کند جمعے پریشاں روزِ ماہِ اہم سیاہ
مشائے تابرِ جہہ مشکین مغنبر میسزند

تا سوادت زووم از شہد لب و لدار خویش
شعر و سے صد طعنے پیمند مکر میسزند

(۵)

خدا ارٹا کے در شہر کر ماں	گر قتا غم و اندوہ و حراں !
شہادیں سر شکم زند و رتے	کنم چوں پاؤ یاران صفایاں !
دلہ را بروہ بے مہرے کہ باشد	ذو غ غار بخش چوں ماہ تاباں
نگرد و شام بچراں در ہمہ عمر	پد نیار و زمی اگر گبیا باں
بیاد طرد مشکین و لب	مدامہ احوال با شہ پریشاں
طیب حاذقی کو تا بچوید	پدر و عاشقان خسہ در ماں
بہر خار من گلگون دلدار	سر شکم گشتہ چوں ابر بہاراں
شعر عاشقان ورد ہر این است	کہ تا جاں را کنند ایشاں جانان
مگر کہ در چمن این نغمہ مکر در	فراز شاخ گل کے غم خوش الحان
جلال و حمت گیتی تبا سے	نکردہ سے بقیصر نے بسحاقاں
بزن مہرب نولے از سر شور	باد از ہاپوں شوغز سخاں

دمخراں تیشہ منصور دم نیسزند

۸۳
بدم رو سے زحمت اول بجاں

۱۶۵

مداوم از دست آں ترک تنائی	قشاشم اشک چوں ابر بہاری
نمیدانم چرا آں بعت شوخ	بود از عاشقان خود خرابی؟
بہ پیش تیرا ہم رستم آسا	کند او دعویٰ اسفند یاری!
زند ہر دم ز نوک مژگہ خویش	بہ قلب من ہزاران خم کاری!
ظلم و جور آں شوخ جفا جو	کنم تا چند و تاسکے برداری؟
چہ باید کرد کاں عیار با ما	چو دنیا می کند ما سازگاری!
نمیدانم کہ در عشق و محبت	بود ماہر ثبات و پائندی
بیاد آں گل سودی دما دم	بود گلگون سرشک ویدجاری
شده در بوستان ہزار اول	نصیب ما دلالہ و اغداری!
بزم دوستان شرمندہ ماندم	خدا سازد سپید سے نداری
نباید شکوہ از گردون دوں کرد	کہ گردیدہ سمر در کجہاری می
عیا از ما بگو باہیل یادان	اگر در ملک ظہران سے آری
بیاگر دیدہ بسیارے فحالیج	زدست گلرخان لالہ زاری
نھر کہ چون شدم از خواب بیداً	سینیم از نسیم جو بیاری
بد و ایرانی کن شکر ایزد	کہ با تو کردہ اینک بخت یاری
اگر دیدہ ز ایمان بود دیدان	ز افشار و بلوچ و بخت یاری
در انظار اجانب خلق ایران	سراسر سمر بزریر از شرمساری

بجھرائے کہ شد ایرال منظم
 زمین جد و جد شہسویاری
 شہنشاہ بزرگ پہلوی ایک
 بر او ختم آئندہ ایرال ہداری
 حقیقت وضع کشور گشتہ امروزہ
 زہر سو باشت اسبہ واری

آفکے محمد جو اد شباب کرمان شاہی

ہر بندہ را کہ داد و رکیت کمال داد
 نر خندہ نعتیست کہ تدار و زوال داد
 مال و نسال زمینت دنیا بود و لیک
 شاد آن کسے کہ زیب وجود از کمال داد
 عقل و کمال زمینت مردہ ہر کہ داد
 ایرو نہر این و داد انکو تر خصال داد
 بشد از ما جہاں نہ فریبہ تر اہمال داد
 دنیا و نعمتیش چہ غلاں اند یا خیال داد
 گو خود فریب نوع بشر را بسال داد
 قمانہ ایست و لہر دنیا کہ با فیل داد
 عاقل نپونہ دل بطلان و خیال داد
 پیشت نفس بار ما مست نمود و حمل داد
 عشاق تارا فریب بسن و جسمال داد
 نہا نہ از بس عروس کہ ہر خطہ با کوسن داد
 کودل بدین مجوزہ خوش خطہ و حال داد
 سبہ خہ از غلاماں و دیے بیچ جہان ہن داد
 پذیر و تفتہ از بتو و عدد و نسال داد
 ہرگز نہاد میوہ اگر داد کمال داد
 پالیزبان دہر نہ جالیست ز خود بکس

ازین برادریشہ آمال کایں درخت
 دست ازے غرور مشورہ آملہ این شمر آ
 دستان خویش را ثم آخر طال داد
 هر کس حشید عاقبتش انفعال داد
 کج کفایت جوے و قناعت کیہ بر کفایت
 او را نتیجہ ہائے نکو با مسأل داد

(۲۶)

خلق اگر در عید قرباں برہ قربانی کنند
 عاشقاں جاں بر خے جاہاں با سانی کنند
 در بر عشاق جاں باشد متاعے بس سبک
 کافرندار یار خواہد جاں گرانجانی کنند
 دیدہ و دل ہر دو جاے تست پسند از وفا
 کایں دو جا از گریہ و غم دو پویرانی کنند
 بر رخ روشن پریشاں تیرہ زلفت آملن
 تا پویشانی کم اظہار پریشانی کنند
 گر تو بلی و شمشیر برقع بر انداز می یفتیں
 ہچو مجنوں خویش را جمعے بیابانی کنند
 بر سخندان روا باشد ملامت ہر را
 بارخت شبہہ گر از رستے نادانی کنند
 یوسف مصر جمالی در فراقت عیب نیست
 عاشقاں گر گریہ ہچو پیر کنگانی کنند

خاستے از لب ترا باشد کہ بر او خیر و امان
 دست اگر یابند دعویٰ سلیمان کنند
 بندوی آتش پرست خال چشم کافرت
 ترسد آخر خند در دین سلیمان کنند
 با خیال چشم بادامیت مرماضان، سعی
 قوت خود مادام را در ترک حیوانی کنند
 شکریں لعل ترا شکست کز بیدانشی است
 گر کساں تشبیه با یا قوت زمانی کنند

(۳)

چنانکہ ابرو و گل اندر بہار گرید و خندد
 دل من و لبیت اسکے گلزار گرید و خندد
 بہ بیوانی فصل خزان و شادی گل
 شگفت نیست گرا بہ بہار گرید و خندد
 دلم بسینہ کہ از درد پاہ و گہ با میدے
 کز آن نگار شود کا نگار گرید و خندد
 ز ہجر یار و بہ بد عہدی جہاں پس مردن
 روان پاک من اندر مزار گرید و خندد
 بداد اگر بکشندم بجرم عشق جسیم
 بپایداری من پاسے دار گرید و خندد

کے کہ ہچو منش با پڑھی بود سہر الفت
یقین شباب کہ دیوانہ وار گریہ و خند و

(۴۱)

اے دل اشب انتظار وعدہ و لدا و دار
کم تو نیز آخر سر شک از دیدہ خوبار بار
سینہ سینا شود بزم من آن مشک بچی
بر فروز دگر دروازہ چہ چون گلست رنار
نگس بیمار وے با مار زلفش خونود
کے شنیدستی کہ گیر دانش با بیمار مار
میز بندیشم بدل از مرد آں غم خوار دل
و اے بر دل میخلد برتسے چو از غمخوار تیغ
خلق گویندم چرا ہوش تو از سر کرد رم،
بر عقل و ہوش و دانش از من آں بشیاد یار
تارے از زلفش صبا با خود بست اما اہ برد
رود ما سازد بچشم مردم تا تار تار
بے گل خسار آں گلزار خوبی دایم سا
با نغان و نالہ ام چوں مرغ در گلزار نزار
عبثان ماہ منظر گر چہ در فرخار ہست
ہست پیش و لبر من لعبت فرخار خار

ماہ من عنبر فروشاں اجہی ماند شہ باب
 زانکہ بردوشکش بود از زلفت عنبر بار بار

(۵)

دانی اندر سر سودا سے تو چوں شد دل من
 خوں شد از دست تو ز دید و بیرون شد دل من
 طائر سے بود ز صیاد گریزاں عجب ہم
 کہ سر انجام گرفتار تو چوں شد دل من
 داو بر دم ہمہ جا پہنچ کسم داد نہ داد
 تا کہ در سینہ ز پیدا تو خوں شد دل من
 من کجا بادینہ پر نظر عشق کجا
 بچنیں راہ مراد انہوں شد دل من
 مرا فرست خط سبز تو چوں ہر گیاه
 ہر زانکےش بتو ہر لفظ فروں شد دل من
 خال چوں نقطہ نون تو بخسارہ چو در پیر
 بلب آن گشت کہ چو سلفہ نون شد دل من
 گر شہ باب از تو جدا نیست تو جو آہ امش
 جرم من نیست کہ بے صبر و سکون سدل من

(۶)

بادیدہ ولم می گفت اشک از کووہ از من

آگاہی او شرط است خداداد از تو و خواه از من
چاہا در ہمہ ذایں سان است کورایر بخداست

با یوسف مصری بو تخت از تو و چاہا از من
تن سستی و جان سختی اے آفت جان و تن

آموخته اند این دو کوه از تو و گاہ از من
حر با اگر اندر عشق خورشید پرست آمد

من ماه پرستم گو مہرا از تو و ماہ از من
گویند ز دل را بست در دل عجم ایدل

کاندر کمال سختش میت راہ از تو و آہ از من
بر ملک وجود من چون باد شمس بنشین

بر ویدہ تو اینک پا از تو و گاہ از من
در باز می عشق تو مغلوب شباب آمد
ذال روسے کہ می باشد آن از تو و شاہ از من

(۶)

روسے نیکت را نگویم اے پسر خورشید ماہ

ذالکہ زد پیغامہ خسار تو پر خورشید و ماہ

روشن از نور رخ تو شام تار عاشقان

حاش للہ کی بود این نور در خورشید و ماہ

مردگان را زندہ جاوید سازد و پندت

اسے میعاد مہ نہاں نہاں اثر خورشید و ماہ
 اسے سپہ حسن ہر جا پائے بگزار می بنجاک ،
 فخر را ساینند بر آن خاک سحر خورشید و ماہ
 بام تا شام آہ ہر افروزی رخ رنگین پیام
 روے نہاںند از مشرق دگر خورشید و ماہ
 سنبل و ریحان و جہر باشدت بر رخ کہ وہ
 سنبل و ریحان و جہر تیغ و رخ و شید و ماہ
 لاف در میدان زند حسن تو گر بر آسمان
 تیغ آہ روے ترا آرد سپہ خورشید و ماہ
 فرق بردار از میان زلف سہ بر رخ منہ
 تا تا شد آیت شام و سحر خورشید و ماہ
 تا ہند آوازہ حنت بگیتی انشا شاہ
 چون سفیر آئند و ایم در سفر خورشید و ماہ
 از نظر بازان تو دیگر کے آرد در نظر
 گر بود در سلک ارباب نظر خورشید و ماہ
 لایق نسبت نباشد ارچہ چشم دل ندید
 تا وہ نسبت بتو چیزے مگر خورشید و ماہ
 دل معنی داد باید نے بصورت در جہاں
 ہت روے نیک تو معنی صو خورشید و ماہ

منع نموان کرد شاں دیدند خسارت اگر
 چون پرمی دیده شدند آسمه سرخوردشید و...
 آسماں شاید مرا خوانند تا تو با منی.
 زانکه همچو آسماں دارم به بر خورشید و ماه
 چون متقابل بارخت آید شباب از آن بود
 شد ردیف چامه لغزش اگر خورشید و ماه

قصیح الملک حاجی محمد تقی شویب شیرازی

آن پرمی روز از درم روزی فرزند آید؟ نیاید
 من همی خواهم که عمر رفته باز آید بنیاید
 پیش از آن کایام در پیچید هم طومار عمرم
 نامه از کوسه یار دل نواز آید؟ نیاید
 بر سر من سایه آن آفتاب افتد؟ نیفتد
 در کف من دامن آن همرو ناز آید؟ نیاید
 پیچ از سوداے آن گپیو نیاید بوسه بوسه
 بوسه بوسه پیچ از امید آید؟ نیاید

طفل شکم گفت بد بخ راز عشقم را بجز مردم
 طفل برگز در شمار اہل راز آید؟ نیاید
 آندہ پسند آہ من ہر من دلش سوزد؟ سوزد
 شک تا آتش نہ بیند در گداز آید؟ نیاید
 عقل آں نیرو نہ دارد کہ بگرد عشق پوید
 صوفہ برگز در مصافق شامباز آید؟ نیاید
 این ہمہ سازم بنا سازی دور چرخ آخر
 اختر ناساز من با من بساز آید؟ نیاید
 از ہواے خطہ سے و ز نہاد مردم سے
 بوے از شیراز علیین طراز آید؟ نیاید
 عاشق شوریدہ را در دل نباشد غیر جانان
 در دل محمود جز زیاد ایاز آید؟ نیاید

ہر چہ کنی مکن مکن ترک من سے بگزار من
 ہر چہ برمی ہر ہر سنگدلی بگزار من
 ہر چہ کشی کیش کشش بادہ بسنم مدعی
 ہر چہ خوری بخور مخور خون دل بگزار من
 ہر چہ وہی بدہ بدہ زلف بہاد سے بسنم
 ہر چہ نہی بنہ منہ دام بہر ہگزار من

ماندرخش بقدر گل پر بار را بسرو بر سر وای عجب گل پر بار ویدر
 ناقص چنین ملامت شوریدگان مکن
 آن جلوہ ہائے وے پری واردین

(۴)

تو مرا جاے بجاں واری و پیدا است کہ واری
 درد دل و دیرہ مکاں واری و پیدا است کہ واری
 لاله در عالیہ پوشی و پیراست کہ پوشی
 ماہ بر سر و رواں واری و پیدا است کہ واری
 ننگری سہے کس از سخوت این طرفہ کہ ہر سو
 فرقہ را کراں واری و پیدا است کہ واری
 کردہ با خم ابروے قرین غم سترہ جاو
 طرفہ تیرے بجاں واری و پیدا است کہ واری
 روے زبا بردھد پردہ نہاں واری و پیدا است کہ واری
 ہر و صد پردہ نہاں واری و پیدا است کہ واری
 دہنت پہنچ نہ پیدا است وے گا و تبسم
 عقد لولہ بدہاں واری و پیدا است کہ واری
 از میانت اثرے نیست عیاں لیک ہر سو
 زو حدیثے بمیاں واری و پیدا است کہ واری
 نہ کنی چشم شوریدہ و پوشیدہ چہ گویم

چشم پر شاہ جہاں داری و پیدا است کہ داری

(۵)

روے بنائی و دل از من شوریدہ ربانی
 تو چہ شوخی کہ دل از مردم بے دیدہ ربانی
 حسن گویند کہ چوں دیدہ شود دل بر با پیر
 تو بدین حسن دل از دیدہ و ناما دیدہ ربانی
 خاطر خلق ہیں روے پر می و استمانی
 طاقت جمع بدین روے پر شیدہ ربانی
 آنکہ اورا نمواں دل بد و صدمہ و بیرون
 تو بدین روے خوش و خوشے پسندیدہ ربانی
 ہمچنین لعل لباب پیش درخت گل سوری
 گر بنجد ہی تو دل از غنچہ خستہ دیدہ ربانی
 دگر از چہرہ تابان تو در دست دل من
 نیست باقی کہ بر اں گیسو سے تابیدہ ربانی
 تو کہ خود فاشس تو اتنی دل یک شہر بودن
 دل شوریدہ روانیست کہ دزدیدہ ربانی

میرزا ابوالقاسم عارف قزوینی

(۱)

لباس مرگ بر اندام عالی زیباست
 چہ شد کہ کوتاہ وزشت این قبا اقامت است
 بیار باوہ کہ تاراہ نیستی گنہگارم
 من آزمودہ ام آخرت جاسے من بنناست
 گے ز دیدہ ساتی خراب و گدازے
 خرابی از پے ہم در پے خرابی است
 ز حد گذشت تعدی کے نمی پرسد
 حد و خانہ بے قانمان ماہجاست
 بر اسے در سخن خون فاسد این خلق
 خبر دید کہ چنکیز پے خجستہ کجاست
 بگو بہ ہیئت کا بینہ سر ز نفس
 کہ روزگار پریشان ماہ دست شماست
 پھ شر کہ مجلس شورہ می نمی کسہ معلوم
 کہ خانہ خانہ غیر است یہ کہ خانہ ماہست
 اگر بحالت عدلیہ پے برد شیطان

کسب بدلی تقصیر ز آدم و تو است
 پرین بجای محبت چه محکم است شکست
 بطاق کسری خورد و است دبلے ستون جاست
 اگر که پرود بیفتد ز کار می بسنی
 بچشم عارف و عاصی درین میان سواست

(۲۱)

ز خواب غفلت ہر آن یدہ کہ بیدار است	بریں گناہ اگر کو شد سزاوار است
زود است یکسرہ خود را براہ پرستی	تو کسب پر تو ما است و نصیب شیار است
پلیس مخفی دما بود، تخت بپسار	ب خواب شخم غسب مست دزد و کار است
تو را اندازں چه بساز کہ ام در تقصیر	مرا چہ کار کہ انگشت کیست ز کار است
تو صحت عمل زود و در بہرین مصلب	از آن گم کہ ممکن است اورا زود است
گرفت و بجے و ما را بیت قطع فروخت	بہ پس کہ در ہمہ تو ہر غیب تو بار است
بگو بعقل منہ یا ورا سمانہ عشق	کہ عشق در صفت پرانگول پہرہ است
ہر آن سر کہ تدار و سد و غنچ ای	اتہی آنکہ شود سمرنگوں کہ سر بار است

تو پایاری ہیں عارف اگر بہار و د
 گماں مدار کہ از حرف مست بردار است

(۲۲)

سپاہ عشق تو ملک جو دریراں کرد	بنائے مستی عمر بنجاں چساں کرد
چکویت کہ چہ کردہ است خوابی اروانی	بدان کہہ آنچه کہ تا یاد بفتگواں کرد

چه کرد عشق تو عاجز گفتم آں کرد
 خاکی و طره زلفت کند پریشان نش
 آدی آنکه بانگ ابد و چار شود
 باد شیر خمیور دراز دست بگو
 نرابی، چپه بدل کرد والی حسنتش

بمن که دور و شوم قبح بر بایراں کرد
 کسید ملکیت و ملت پریشان کرد
 هر آن کس که حیانت ملک سال کرد
 که خصم ملک ترا جزو انگلستان کرد
 باصنهار نتوان گفت سلطان کرد

چو جغد بر سر ویرانه باسه شاه عباس
 نشست مارک و لغت بوج خاقان کرد

آنکند، با شرف مهاد دل
 مایه زنت نواز دل جو که نیست
 فیلتهم کثیر پیش چشمه از آنک
 بسد بر کجا رفت و برگشت
 ز شد حرام با خست تمام
 به ازین ضرر با لبسم گمر
 بره و نا کسیم کرد گرسیم
 زین مردم در دست است
 ز دست این قدر است نایب

نمیت دست من اختیار دل
 غیر رنگ و ساز کار و بار دل
 بود هر من در فشار دل
 دیده شد سفید ز نظار دل
 تریو نام در قمار دل
 غم کشم کمر زید بار دل
 دل بکار من من بکار دل
 وز شکسته کی است عمت با دل
 شیر عاجز است از سکار دل

مقتدر ترین خسرواں شدند
 نمود گفت اکتدار دل

(۵) ہر وقت ز آتشیا نہ خود یاد می کنم
 یاد ر غم اسارت جاں میدہم پیاد
 شاد از فغان من دل صیاد دمن میر
 جاں میکنم چو کوکبن از تیشہ خیال
 من بے خبر ز خانہ خود چوں ہر نفسے

شاید رسد بگوش معارف صدائے من
 زان است عارفانیں ہمہ فریاد میکنم

(۶) محیط گریہ و اندوہ و غصہ و محنت
 منم کہ در وطن خویشتن غریبم و زین
 بہر کجا کہ قدم می نہم بکشور خویش
 طبیعت از سپہ آزار من کہ بستہ
 نہال عمر مرا میوہ غیر تلخی نیست
 چو شمع آب شدم بسکہ سوختم فریاد
 چو گشت محرم بگمانہ خانہ بہ درگور

بگو بسیار کہ اندر پے ہلاکت من
 دگر بگوش کہ خود در ہلاک خویشتم

(۶)

خبر در طرہ طراپار یکدلہ ہیں
 پاپے دل ز جیش صد ہزار سلسلہ ہیں

از آن کند خم اندر خمش نخواهد راست
 نگر قیامت از سر و قد و قامت او
 مکان خالی بدنبال چشم ابروی یار
 بغز و چشمش زرد او دل سپرد زلفت
 اگر آنکه نکند آه دل سپرس چرا
 لب و دہان تراست ہیچ ز داند
 اگر فروخته ام وین و دل بغزہ یار

دلم ز بیدلی این صبر تاب حاصله ہیں
 دو کصد قیامت آشوب زو و لولہ ہیں
 مکس چون نقطہ بانگی بد بسملہ ہیں
 شریک دزد و نظر کن رفیق قافلہ ہیں
 میان آہ و اثر صد ہزار فاصلہ ہیں
 شکر شکن ز سخن مشکلی مسئلہ ہیں
 ہزارہ سود ز سوئے این معاملہ ہیں

براہ باد یہ عشق آسی و عارف را
 ضعیف و خستہ در شجورہ پا پر آبلہ ہیں

آقے محمد یوسف اودہ غمام ہمدانی

(۱)

بیا فرید خداوند لم یزل ما را
 میاش و رہے کشف رموز دانا یا
 زہم گفتہ ہمچوں خودی شوی عاجز
 تو اس نہ کہ شناسی فضیلت انسان
 بکار اہل نظر کار خود قیاس کن
 کہ لایزال اطاعت کنیم دانا را
 کہ ہیچ حل نتوان کردن این معاد را
 چگونہ فہم کنی گفتہ ہاے دانا ما
 گس چگونہ تواند شناخت غفارا
 کہ فرق است ہم مردہ و سجا را

چسپاں ز ستر تہاں آگہن در نڈلے
 کہ خوب وہ پزشتا سندا کا سپیدار
 اگر چہ باد و زحمت کس کسند از بیخ
 نہ جہاے خود نکند کوہ پاسے ہر جا را
 کسے کہ بوسے پری، اندیدہ کے دانہ
 کہ حال ہیبت دل در دسند شیدا را
 نہ غصتہ شکرے خوردہ دہ نہ حسرت توند
 پہ نعم ز حال کس طوطی شکر خسارا
 غزوق بہر بلار اچہ سود خواہد بود
 از این کہ درد و گہرست قعر دریا را

غلام عیب فراوان خود نمی بینی

مگر بدیدہ کشتی خاک پاسے سینا را

(۲)

بر کن ز سپید ریشہ فکر تباہ را
 یاد دم بزرگ مزین لبت ہم سری
 بادست خود ز پاسے بکش تھار دادہ را
 پاکوڈہ سحر ہی نسر و برگ کا و را
 شرط است علم و عزم و عمل و انگہ و ثبات
 تاج کس کس بتا رک مردی کلاہ را
 خود را بزرگ دیدی و پامال غم شدی
 بکشاے چشم و رفع کن این اشتباہ را
 تقصیر خود ہیں چون تادی کہ در جہاں
 بر و بر کس ندیدہ سر بے گناہ را
 آیتوانی آتش ولسا خموش کن
 گنڈار ہر فلک برود و آہ را
 پیوستہ نیر خواہ غنی و فقیر با ش
 سیراب کن چو آب درخت و گیاہ را
 مالت فزون و جاہ فزون تر شود اگر
 صرف شکستگان بکنی مال جاہ را
 این جاہ و سروری و ترانا تبت خدایے
 دادہ است تا پناہ شوی بے پناہ را
 دیرے نمی کشد کہ گدایے کند بہ شہر
 گر غصت گدا بنود پادشاہ را
 بہر چراغ کلبہ در ویش برسد و حمت
 دست قضا بطق فلک بر مہر را

جز نعت و عذاب نہ بینی بجز خویش گزشتنوی بجاں سخن خمیر خواہ را
 دانند عتہا م محنت عالم کہ در جہاں
 دیدہ است تیرہ سختی در روز سیاہ را

امروز درین خاک نم آگیز کے نیست
 بر دیدہ کلبے ہمہ ز شدت افغان
 گزشتن فلک سے، فتنہ از این جا بچہ علت
 ماصح کہ دو سد حرف زندان ہے پند
 یہ ہودہ زندان جمع لاف کلیسی
 کشیدہ دست تا بکنون از دم و دست
 واقعی سخن مشن چرا در تو تکیہ بود
 گو کہ نہ نباشی ز تکیہ بچہ علت
 دقتی کہ ترا دبدہ کشا بند بہ بینی
 مانند غمات نظرے نیست دگر نہ
 اندیش تو کلشن مقصود ہے نیست

در بہاؤن طلب پارچہ سنگ نیست
 راستی آسینہ نقش سنگستن دارہ
 کہ بر آں سنگ ز خون دل تن زنگ نیست
 حیف کا ندرہ خور این کار کین سنگ نیست
 زین فرخی کہ فرج بخش دل تنگ نیست

نیکنماں ہمگی بستہ نامند، مستوز
 راہ عشاقی ن لے مطرب انا کساکہ ندوی
 از چه رخساره جانان نتوانی دیدن
 نتوان گفت که چند از راه او طے کردم
 گر که لے تو شدم شاه جهانم ورنه
 می ندانند که آزاد شدن ننگ نیست
 کز نواسے تو در خوب تر آہ منگ نیست
 گر بر آئینہ جان از غم دل ننگ نیست
 زانکہ در راه طلب سیر و فرستے نیست
 در دل من ہوس تاجر و اوارے گنیت

خشم او پیشرو خیل فنا بود غم
 زان کہ شیریں نشود صلحے اگر جنبے گنیت

(۱۵)

بیا کہ روی زمین جاے زندگانی نیست
 بزیر چرخ مجھ کام دل بنا دانی
 سفید گرد و زرد و سیاہ آخر کار
 بہر زہ صرف مکن نقد عمر خود ز ناسار
 بعیش ہیمدہ مناع مکن جوانی را
 شو استی کہ بعیب خود افکنی نظرے
 ز علم و جہل بود نحوے نیک و بد ہمدار
 بعلم زندہ جاوید می توانی شد
 مراد ز آب بقافیض صحبت مانا است
 بکوش تا بدیاب سعایت کشند
 بر آبعالم عقلی کہ پست و فانی نیست
 کہ مدے خاک سپہ جا سکا مرانی نیست
 ہمیشہ لے تو گل رنگ از جوانی نیست
 بصرفہ خرج کن این نقد را کہ ثمانی نیست
 کہ عیش ہیمدہ ہرگز بہ از جوانی نیست
 و گرنہ ز شستی خوے بہاں نہمانی نیست
 کہ فہم این سخن از کار باے آئی نیست
 بہاں کہ بیخ بہ از عیش جاویدانی نیست
 و گرنہ در نظلمات آب زندگانی نیست
 و گرنہ لذتے از صورت معالی نیست
 باش بے خبر و نکست سنج ہچو غم

کہ در مقام نظر پناہ کے نکتہ روانی نیست

(۶۱)

ساقی بہر بادہ کہ بوسے خوش بہشت
از سر و گل گوسے کہ وہقان روزگار
شاید اگر فرستہ رحمت بخوانمت
از پیکران کسینہ شد تا را لغتم
بوسے نموچ خوش نکوداشت ال برو
در مجلس دل مقام گزینش تو کہ چہ نیست
بکار نیک کوش کہ نیک بی سزا
باز جہاں بجز غم و بیجادی نبود
وزت بوسے قبلہ و دل غافل از خدا

حی آیدم ز سایہ بید و کنسار کشت
دلکش تو از نہال قدت جہاں نکشت
کز پر تو جمال تو دو زخ شود بہشت
تا روزگار ہشتہ ہونہ دست کشت
بے حاصل است صورت پیا و نچنے کشت
جاوید خانہ روز گل می کنند و کشت
انہوں کہ اطلاع نہ از ہی ز سر نوشت
خرم کسے کہ پایے درس خاکدان کشت
ز ہمارا زیں نماز کہ مسجد کتب کشت

از مدعی سلامت توقع کن تمام

خوبی، چلو نہ سرزند : طبع بہ سرشت

(۶۲)

دلہ را بدہ شیر خور و لہ بائے
بنفایش از ذفاکے دیگراں بہ
نکلس را نیست جز رویش خیالے
گراو باشد طبیب و دمنداں
صبا از دہکندارش خاک پاسے
خواہد پیچ پیارے شفاکے

پرمی رخسار و بالابلایے
جفاکاری بہ از ہر با و فایے
سرم را نیست جز وصلش ہوائے
خواہد پیچ پیارے شفاکے

بجز و سپین زلف آں دلگزارم
 و لم دانست مائل و بجایے
 درین دریایے بے پایاں نباشد
 بجز او کشیم رانا خدا کے
 زر خالص شود قلب جہانے
 گراذ و صلش بیاید کیویا کے
 نیابی جز ہواش دستگیرے
 نہ بینی جز جمالش رہنما کے
 ہمیش باہر آگس گنگستی
 تگر دو پا دشہ یار گدا کے

کے شناسدش جز من بعالم
 نباشد جز غمخس آشنایے

میر اسید محمود جواہری فرخ خراسانی

(۱)

ہر کہ از زنجیر زلف دلبرے دیوانہ نیست
 در بر ما سلسلہ بالند کہ او فرزانہ نیست
 خانہ خرد و درخور سکنے جز دلدار نیست
 نیز ہر دلدار را در خور تر از دل خانہ نیست
 جز بیلما کے خراب ما جو دلدار ما
 ز آنکس گنج شایگان اجاے جز پیرانہ نیست
 ماشقے آشفتمہ چوں من در رسمہ میخانہ نے
 شامکے گل چہرہ چوں و در عمہ فرخانہ نیست
 کلاما در گیتی ارفسانہ شد نبود شکفت
 کاد عشق است این کار عاشقی افسانہ نیست

بس شنیدستی سخن در وصف باغ و بوستان
 بشنوا از قرنخ کہ جاے خوشترانہ میخانہ نیست

(۳۲)

چه پهاے ست که یک لہ بگزارے نیست
 بہو کبک خرا منہ وہہ شستے نبود
 نشو ہی نغمہ از نغمہ سر پان چمن
 عاشقے ہیدل و آشفہ نہ بینی در شہر
 عشق از ہست بجز زہد نظر بانے نیست

خرم از بجزہ تو خواستہ کسارے نیست
 بلبل و قند می خوا مندہ بگزارے نیست
 بانگے از ہست جواز مرغ گرفتارے نیست
 در خوا عشق چونیکو نگری پارسے نیست
 دلبر از ہست بجز ترک تمکبارے نیست

داد جاں فرخ و نامدش طیبے بر سر
 خوشدل از غم دل غم و دیدہ و غم خوارے نیست

(۳۳)

کار بزرگ و رہبہ عالی گرت ہواست
 سنکر بزرگ و ہمت عالی ہما پیش
 بیاد دیدہ ایم و شنیدہ کہ نا کے
 پستے گرفت رہبہ عالی از دور لیک
 از مہظیر پست کند عامل حقیبہ
 در ہر زمانہ مند ایراں شہش یکے است
 چون مرد پست یافت ہر ایراں پایکا دوست
 و این دستگہ بزرگ وہ اعلانہا د پاسے
 ہست ایراں متعال و شن و خوا ہی اگر گواہ
 باش آپنچناں کہ جاے ہر اورنگ اگر گنی

با فکر پست و ہمت دون ایراں ہوا خطاست
 آں کو در آرزوے بزرگی و اعتلاست
 بر بلور رہبہ کہ نہ آں رہبہ را سزا ست
 نفرود رہبہ صحیح ہر او بلکہ نیز کاست
 و آں کار پر بہا شود از مرد داد ہاست
 ایراں لیتی و بلند می ادوارش از چہ خاست
 ہم شد مقام پست و ہم او کا مقام ہواست
 چون ایراں مقام گشت بجز بزرگ راست
 سلطان حسین نادار و روشن تر میں گواست
 گوید جہاں کجا سے تو کلیرن جا ترا سزا ست

نه آنچه ناکم گزیری شوی کسان
 گویند ناکس است نه این با پیش دست
 بسیار پرده اند شهبان گداسے طبع
 در دیش نیز است که با طبع پادشاست
 کار بزرگ هیچ بزرگی نه بخش دست
 خود را بزرگ کن چو بزرگیت مدعاست

(۴۱)

ز ابدال خواهند اسیر دام نذر دیرم کنند
 روح من بائے است با این بے حقیقت
 حرف منقہ پیش من جز حرف منقہ پیش نیست
 با فقیہاں دارم آنگ جدل تم سم از نامک
 پیچ ندیم گوش هرگز بر نسوں و اعطال
 ناصحان غیر شفق زان کسندم سو شیخ
 آیت از عشقم و فایغ ز کفرودین و لے
 در بهاسے ساغے بنظم متاع کفرودین

من نه آن صیدم که با این ام نخیرم کنند
 از حقیقت تو به باید که تد بیرم کنند
 فاش گویم هر چه میخواهند تکفیرم کنند
 چون که در منطق فرومانند تعذیرم کنند
 چون نیم حق که تا این قوم تسخیرم کنند
 تا بدین تقریب دور از حضرت بیرم کنند
 کافر و مسلم بیل خویش تفسیرم کنند
 گرچه یا ماں منع ز این سرفا تیزیرم کنند

شور با دارم بس ز فرخ که گر عنوان کنم
 ابهام دیوانه ام خوانند و ز بخیرم کنند

باروے تو بالاله حمرا چه کند دل
 مقصود دل از هستی هستی تو دگر نه
 بے ددے تو گلزار ارم را چکند دل
 بے تو همه نعمت دنیا چکند دل
 باین غم جاں سوز تو جانما چکند دل
 گیرم که بخورد ز غم به دل غم ایام

بستند حجت دل و جان عهد صبوری جاں صبر تیار است کند تا چکند دل
 دے آنکہ وہی پند بصیر و بسدادا زیں بیش دگر صبر و عدا چکند دل
 دل سخت فردماندہ بکار غم دلدار
 آخر تو بگو فرخ مشید اچکند دل

(۶)

ہمہ شب زلے حسرت بخت نمود دیدن
 نشدن بسوسے بتان نمیدن رخ گل
 چہ بطن و دلربائی یہ بقدر بد ادائی
 تو کہ ذوق بندہ ابھی نشناسی زنداکی
 بادب خمیش نشستن بودت پندہ دام
 بودم گماں کہ دامی نظری نہاں سو گن
 نبود بر رخ کمتر ز مفارقت کشیدن
 بہ از آنکہ رفتی اما گل آرزو نچیدن
 سخن نیست آرزویم ز دامن گوشنیدن
 ز چہ این گراں بہا بندہ بیایدت خریدن
 چہ کنتم کہ در حضورت نمودم آرمیدن
 کہ ترا ز جمع بر من دگر است طرز دیدن

بود آں کہ با تو فرخ بمراد دل نشیند ،

نہ کہ ما کجا و امید با زور رسیدن

(۷)

اے زلفت او کہ ہوے چون تافہ نصتی
 اے چشم دلبر من دے فتنہ ساز زمن
 اے ترک من کننی ترک و فائے عہد
 لیکن اگر وہی پیمان وصال بہ من
 فرسودہ جسم مرا جبر رخ تو چنناک
 کو تہ چو شام وصال تیرہ چو روز منی
 تو نرگس چمنی یا آہ ہوے نصتی؟
 گر زانکہ قتل مرا با خویش مسکنی
 صد بار چوں دل من در ہر دیش شکنی
 لولا محاطبتی ایاک لم ترنی

در درباری حسن معروف و غنچه
 در بوفائی رجور مشهور و مستثنی
 تو چوں گلے و تورامن مرغ لغه سرا
 آری گلے چو تورابلبل سزد چو منی
 دیوانگمان غمش گرا بنجمنه کهنه
 ہاں فرقا بیقیں تو میرا سنجسنی

میرزا محمد فرخی بزدی

(۱)

در حین تاقد سرو تو بر افراخت است
 برو با کمنه حریفی است کہ در بازی عشق
 بگمان خاطر آں ترک کماکش چوں بئر
 جان من زاده دل سوخته پر بہتر تاسے
 راستی چشم تو ہا بر وسنج عجبہ داشت؟
 چنگ بر طرہ پر چین تو زود آنکہ چو باد
 روز شب نوحہ گرمی کا من و فاختہ است
 ہر چه دادا شہ چوں من ہمہ را باختہ است
 روز گاری است مرا از نظر انداختہ است
 کہ بدیں سوختگی کار مرا ساختہ است
 تا پے کشتن من تیغ ستم آختہ است
 تا ختن از پے این مشک آختہ است

فرخی دل خوش از آن ست کہ این مردم را
 یک بیک دیدہ دستبیدہ و بشاختہ است

(۲)

گر چه مجنونم و صحرایے جنوں جاے من است

ایک دیوانہ تراز من دل مشہد امن است
 آخر از راه دل و دیرہ سر آمد و بیرون
 نیش آن خار کہ از دست تو در پائے من است
 زخت بر بست ز دل شادی و ہنگام و دراع
 با غمت گفت کہ یا جائے تو یا جائے من است
 جامہ را کہ بچوں زنگ نمودم امروز
 بر جفا کاری تو شاہد فردا سے من است
 چیز ہائے کہ نہایت بہ بیند بس دید
 بخت آقا تل من دید و بینا سے من است
 سر سلیم پیر خ آہ کہ نیار و در فرود
 با ہمہ جور و ستم ہمت والائے من است
 دل تماشائی تو دیدہ تماشائی دل
 سن بفکر دل و خلقی یہ تماشائے من است
 آہ کہ در راہ طلب خستہ نگردد ہرگز
 پاسے بر آبلہ باویہ پیاسے من است

(۳)

ہرگز دلم بر اسے کم و بیش غم نہ داشت
 آسے نہ داشت غم کہ غم پیش و کم نہ داشت
 درد قدر زمانہ قد نمانش از قسٹلم
 ہر تلے کہ مردم صاحب قلم نہ داشت
 در پیش گاہ اہل خرد نیست محترم
 ہر کس کہ فکر جامعہ را محترم نہ داشت

با آنکه جیب و جام من از مال مے تھی ست مارا فراغتی است کہ چشمید جم نہ داشت
 الفصاف و عدل داشت موافق بے بے وے
 چون قرخی موافق ثابت قدم نہ داشت

(۴)

چمن از لاله چو بہناد بسرافسر سرخ
 اشک چوں سیم سپید مٹد ز آن رخ کہ ز غلو
 گر چه من قائل دل را نشناسم اما
 کے بام تو پیری باز کند بال و پر سے
 پرشش خانہ مارا کن از کس کہ ز اشک
 خون دل خورد دام از دست تلبیس : بس گنگ
 شب ما روز نگردد ز مہ باخت
 مہانت مژگان تو بیک ل از چشم بیاہ
 چوں گل زن آکف بنظر خطا ساغ سرخ
 زرد و دکنی کشد آں کس کہ نہ از دزد سرخ
 دید و ام در کف آں چشم سید خنجر سرخ
 ہر کجوتر کہ ز سنگ تو نہ از دہر سرخ
 خانہ ماست ہماں خانہ کہ دارد در سرخ
 سرزند بسزہ سر از تربت من با سر سرخ
 تا چو خورشید بنجا در نر نیم ہست سرخ
 چوں سوے شرق بفرمان قضا شکر سرخ
 قرخی روے سفید آں کہ بر چرخ کبود
 با رخ زرد ز سیلے بودش زیور سرخ

(۵)

شب چو در بستم دست از مے نابش کردم
 دیدی آں ترک آقا دشمن جاں بود مرا
 منزل مردم بچکانہ چو شد خانہ چشم
 غرق غول بود و تھی مرد ز حسرت فرہاد
 ماہ گر علقہ بید کوفت جو آبش کردم
 گر چه عمر سے بختا دست عطا بش کردم
 آں قدر گریہ نمودم کہ فرابش کردم
 خواندم افسانہ شیرین و بخوابش کردم

شرح حال دل پروانہ چو گفتم با شمع آتشی دردش آگندہ و آبشش کردم
 دل کہ خونابہ نم بود و جگر گوشہ درد بر سر آتش چو رتو کب آبشش کردم
 زندگی کردن من مردن تدبیرچی بود
 آسپہ جاں کند تتم عمر حسابشش کردم

گر خدا خواہد بکوشد بحر بے پایان خوں
 با سر فرزمی نیم پا در طریق انقلاب
 خیل دیوان ما بر یوا سخنانہ دعوت میکنم
 کارگر را بہر دفع کار فرمایاں چو تیب
 کلبہ بے سفت دہقان اچو آرم در نظر
 فرنی۔ اشیر گیر انقلابی خواندہ اند
 زانکہ خرد از شیر خواری شیر از پستان خن